

Visuomenės sveikata 2006 m. Nr.2(33)

Turinys

J.Kalibatas, E.Glumbakaitė, V.Kanapeckienė, D.Mikutienė

Pirminės sveikatos priežiūros centruose dirbančių slaugytojų profesiniai veiksniai, (3-9).

A.Jurgelėnas, J.Kalibatas, A.Juozulynas, J.Prapiestis, G.Šiurkienė

Ekonominių netolygumų įtaka sveikatos politikos teisingumui, (10-14).

A.Stefanovič, J.Kalibatas, A.Palekauskaitė, A.Beržanskytė

Antibakterinės terapijos pokyčiai Lietuvos pirminės sveikatos priežiūros įstaigose 1997 ir 2004 m., (15-19).

V.Juškelienė, J.Kalibatas, S.Naudžiūtė, M.Kudeliienė

Lietuvos profesinių mokyklų moksleivių alkoholio vartojimo įpročiai, (20-25).

V.Kanapeckienė, R.Valintėlienė, J.Kalibatas, M.Septe, T.Septe

Vilniaus ir Ventspilio romų vaikų socialinė aplinka, (26-31).

A.Garmienė, N.Žemaitienė, A.Zaborskis

Tėvų ir vaikų konfliktai, jų reikšmė vaiko savijautai šeimoje bei priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimui, (32-36).

J.Jankauskas, J.Kalibatas, N.Jatulienė, S.Poteliūnienė

Universitetinių aukštųjų mokyklų I kurso studentų požiūris į aktyvų gyvenimą, (37-43).

D.Jurgaitienė, R.Pilipavičius, L.Vainoriūtė

Narkotikų vartojimas tarp Klaipėdos profesinio mokymo įstaigų I kurso vaikinių, (44-50).

A.Paltanavičienė, D.Zabulytė, J.Kalibatas

Cheminių medžiagų toksiškumo tyrimo metodai ir pagrindinės sąvokos, (51-58).

R.Jankauskas, S.Vainauskas

Mobilaus ryšio telefonų naudotojų sveikatos skundų paplitimas priklausomai nuo mobilaus ryšio naudojimo intensyvumo, (59-64).

J.Margienė, J.Kalibatas, R.Gurevičius, Š.Genienė

Vidutinė būsimos sveikatos trukmė: Vilniaus rajono modelis, (64-72).

R.Proškuvienė, V.Zlatkuvienė, M.Černiauskienė

Studentų – būsimų pedagogų gyvenimo ir požiūris į sveikatą, (73-78).

Ž.Gudlevičienė, J.Mozuraitienė

Žmogaus papilomos viruso infekcija bei galvos ir kaklo navikai, (79-83).

B.Pajarskienė, J.Mackevičiūtė

Bauginimai darbe vienoje viešojo administravimo įstaigoje, (84-89).

**J.Kalibatas, D.Zabulytė, S.Uleckienė, V.Šimkevičienė,
M.Babenskienė, K.Zamkauskas**

Eksperimentinių tyrimų su gyvūnais aktualijos, (90-92).

J.Kalibatas, E.Glumbakaitė, V.Kanapeckienė, D.Mikutienė

Pirminės sveikatos priežiūros centruose dirbančių slaugytojų profesiniai veiksniai, (3-9).

Santrauka

Tyrimo tikslas – nustatyti Lietuvos pirminės sveikatos priežiūros centruose dirbančių slaugytojų profesinius stresorius, pasitenkinimo darbu, psichologinius ir darbo kokybės veiksnius darbe. Tyrimo metodas – anoniminė anketinė apklausa, naudojant slaugytojų streso darbe, pasitenkinimo darbu ir psichologinių veiksnių darbe skales. Atsitiktinės atrankos būdu apklausti 1044 slaugytojai, dirbantys pirminės sveikatos priežiūros centruose Lietuvoje. Analizė atlikta statistine SPSS 10.0 programa.

Rezultatai. Nustatyta, kad slaugytojų darbe intensyviausi stresoriai yra pacientų mirtis ir mirimo procesas ($1,18 \pm 0,92$), didėjantis darbo krūvis ($1,03 \pm 0,89$) ir konfliktai su gydytojais ($0,93 \pm 0,82$). Slaugytojai dažniausiai buvo patenkinti darbu, kai juos parėmė, palaikė (95,3%) ir galėjo priimti ryžtingus tam tikro lygio sprendimus (74,4%). Daugiau nei pusė slaugytojų (57,2%) retai galvojo apie galimybę dirbti kitą darbą. Tyrimu nustatyta tendencija, kad veikiant intensyvesniems stresoriams darbe slaugytojai buvo mažiau patenkinti darbu ($r = -0,15$; $p < 0,001$). Slaugytojams buvo keliami didesni psichologiniai reikalavimai darbe ($1,93 \pm 0,57$) nei teikiama laisvė sprendimams ($1,78 \pm 0,49$). Nustatyta tendencija, kad didėjant psichologiniams reikalavimams darbe, didėjo ir stresas ($r = 0,19$; $p < 0,001$). Didesnis atlyginimas (56,7%), bendradarbių parama (50,0%) ir darbo krūvių mažinimas (43,5%) – tai svarbiausi veiksniai, lemiantys slaugytojų darbo kokybę.

Raktažodžiai: slaugytojai, stresas, stresoriai, pasitenkinimas darbu, profesiniai veiksniai.

A.Jurgelėnas, J.Kalibatas, A.Juozulynas, J.Prapiestis, G.Šiurkienė

Ekonominių netolygumų įtaka sveikatos politikos teisingumui, (10-14).

Santrauka

Kintant visuomenės sveikatos paradigmai, kai sveikatos procese vis didesnės reikšmės įgyja socialinių, ekonominių, ekologinių ir medicinos veiksnių dinaminė sąveika bei rinkos elementai, ypač reikšmingi teisingos sveikatos politikos principai. Gyventojų ekonominių netolygumų ir jų pasekmių reguliavimas yra vienas svarbiausių teisingos socialinės ir sveikatos politikos kriterijų. Tačiau praktiškai dažnai sveikatos politika remiasi medikalizuotais sveikatos paslaugų sprendimais. Dėl to sveikatos sistemoje atsiranda vidinių prieštaravimų tarp ekonominių galimybių ir socialinio teisingumo, o sveikatos sistemos valdymo sprendimai neduoda laukiamų rezultatų.

Šio straipsnio tikslas – aptarti ekonominių netolygumų, susijusių su skirtingomis pajamomis viename šeimos nariui, sistemine reikšme sveikatos politikai.

Pateikiami sociologinio tyrimo duomenys apie 18 metų ir vyresnių Lietuvos gyventojų sveikatos būklę, pajamų viename šeimos nariui skirtumus bei sveikatos problemų paplitimo skirtumus tarp aukšto ir žemo pajamų lygio. Duomenų analizė atlikta naudojant regresinės analizės metodus. Nustatyta, kad sveikatos problemų paplitimas pajamų lygiu iki 150 Lt viename šeimos nariui buvo 61,6%, o 400 Lt ir daugiau – 47,3%. Sveikatos problemų paplitimas tarp moterų ir kaime buvo statistikai reikšmingai didesnis negu tarp vyrų ir mieste. Sveikatos problemų paplitimo galimybė priklausomai nuo aukšto ir žemo pajamų lygio viename šeimos nariui skirtumo tarp vyrų buvo 2,3 (95% CI: 1,5; 3,5), moterų – 3,2 (2,1; 4,8), mieste 2,4 (1,8; 3,3) ir kaime 3,9 (1,5; 10,0). Santykinis vyrų nelygybės indeksas – 2,08 (1,81; 4,09), moterų – 2,93 (1,52; 4,93), mieste – 1,58 (0,64; 5,04), kaime – 1,98 (1,37; 4,51).

Patvirtinta bendra tendencija, kad didėjant pajamoms tarp mažiausio ir didžiausio pajamų lygio mažėja sveikatos problemų paplitimas. Tačiau ši priklausomybė nėra tiesinė. Dėl pastaruosiu metu vykstančio vidurinio gyventojų sluoksnio diferenciacijos didėjant pajamoms sveikatos problemų paplitimas taip pat nežymiai didėja ir tik nuo ketvirto pajamų kvintilio pradeda mažėti. Pajamų skirtumai kelia sveikatos sistemos plėtros vidinių prieštarų tarp ekonominių struktūrų ir sveikatos santykių socialinio teisingumo, kurių neįmanoma pašalinti vien tik medicinos ir sveikatos paslaugų vadybos priemonėmis.

Raktažodžiai: ekonominiai netolygumai, vidiniai prieštaravimai, sveikatos politikos teisingumas.

A.Stefanovič, J.Kalibatas, A.Palekauskaitė, A.Beržanskytė

Antibakterinės terapijos pokyčiai Lietuvos pirminės sveikatos priežiūros įstaigose 1997 ir 2004 m., (15-19).

Santrauka

Tyrimo tikslas. Aprašyti antibakterinės terapijos pokyčius Lietuvos pirminės sveikatos priežiūros įstaigose per pastaruosius septynerius metus bei išnagrinėti, kaip dažnai prieš skiriant antibakterinius vaistus atliekami laboratoriniai tyrimai. Tyrimo metodas. Tyrimas planuotas ir atliktas kaip retrospektyvinis paplitimo tyrimas pagal įprastinę paplitimo tyrimų metodiką. Tyrimo populiaciją sudarė vaikai ir suaugę, kurie 1997 m. ir 2004 m. lankėsi Lietuvos pirminės sveikatos priežiūros įstaigose ir jų ambulatorinėse kortelėse yra atitinkami įrašai. 1997 m. pirminis tyrimas buvo atliktas 10 poliklinikų ir peržiūrėta 4200 ligonių ambulatorinių kortelių. 2004 m. pakartotiniame tyrime dalyvavo 3 šeimos medicinos centrai, 3 pirminės sveikatos priežiūros centrai, 1 poliklinika ir buvo peržiūrėtos 3056 ligonių ambulatorinės kortelės. Rezultatai. 1997 m. vaikams gydymas antibakteriniais vaistais buvo paskirtas statistiškai patikimai dažniau negu 2004 m. (atitinkamai 1395 (66,4%) ir 751 (56,7%) visų gydytų vaikų), $p < 0,05$. Antibakterinių vaistų skyrimo suaugusiems dažnumas mažai pasikeitė (atitinkamai 1997 m. 733 (34,9%) ir 2004 m. 589 (33,3%) suaugu-

siųjų), $p > 0,05$. 1997 m. vaikų poliklinikose gydymui dažniausiai buvo skiriami aminopenicilinai (31,6%), makrolidai (21,2%) ir kotrimoksazolis (14,7%). 2004 m. vaikams dažniausiai buvo skiriami aminopenicilinai (40,4%), makrolidai (22,7%) ir penicilinų derinys (19,3%). 1997 m. suaugusių poliklinikose dažniausiai skirti tetraciklinai (26,1%), aminopenicilinai (21,5%) ir kotrimoksazolis (12,8%), o 2004 m. – aminopenicilinai (51,6%), makrolidai (11,6%) ir penicilinų derinys (11,1%). Mikrobiologiniai tyrimai 1997 m. buvo atlikti 86 ir 2004 m. – 5 atvejais. Dažniausiai vaikams ir suaugusiems buvo atliekami kraujo, šlapimo ir rentgeno tyrimai. 75,1% vaikų ir 58,1% suaugusiųjų buvo paskirtas antibakterinis gydymas be jokių diagnostinių tyrimų.

Raktažodžiai: antibakteriniai vaistai, antibiotikai, mikrobiologiniai tyrimai.

V.Juškelienė, J.Kalibatas, S.Naudžiūtė, M.Kudeliene

Lietuvos profesinių mokyklų moksleivių alkoholio vartojimo įpročiai, (20-25).

Santrauka

Jaunimo alkoholio vartojimas yra viena aktualių visuomenės sveikatos problemų. Anksčiau mokslininkai apsiribodavo tyrimais, kuriuose nagrinėdavo alkoholio vartojimo paplitimo (amžiaus, lyties ir kitų demografinių rodiklių), eksperimentinio alkoholio vartojimo paauglystėje klausimus. Šiuo metu vis labiau gilinamasi į psichosocialinius aspektus, kaip vaiko socialinė integracija mokykloje, bendraamžių grupėje, motyvacija, šeimos mikroklimatas, mokyklos aplinkos, bendruomenės kultūros ir pan. Šio tyrimo tikslas – nustatyti Lietuvos profesinių mokyklų mokinių alkoholio vartojimo įpročius, su alkoholio vartojimu susijusius psichosocialinius šeimos ir mokyklos veiksnius.

Nustatyta, kad kartą per savaitę ar dažniau alų vartoja 31,7% mokinių, vyną, šampaną – 4,3%, degtinę ir kitus stipriuosius alkoholinius gėrimus – 6,7%. Berniukai dažniau vartoja alų ir stipriuosius gėrimus, mergaitės – vyną, šampaną. Miesto paaugliai alų ir stipriuosius alkoholinius gėrimus geria dažniau, palyginti su kaimo gyventojais. Lietuvos profesinių mokyklų mokiniai alkoholį vartoja dažniau nei bendrojo lavinimo mokyklų bendraamžiai. Dažnas profesinių mokyklų paauglių alkoholio vartojimas būdingas tiems, kurių tėvas ar motina piktnaudžiauja alkoholiu, turtingų šeimų vaikams, taip pat tiems paaugliams, kurie per savaitę savo malonumui išleidžia 25 Lt ir daugiau. Dažnai alkoholį vartoja ir tie paaugliai, kurie šeimos santykius apibūdina kaip „blogus“, „labai blogus“. Mokyklos veiksnių analizė atskleidė, kad alkoholį dažnai vartoja daugiau tų paauglių, kuriems mokykloje „labai nepatinka“, kurie laiko save „visai negabiais“, taip pat tiems, kurie neturi aiškių ateities planų ir nenurodė pozityvios motyvacijos pasirenkant specialybę. Alkoholio vartojimo prevencija profesinėse mokyklose turėtų būti siekiama didinti šeimos informuotumą ugdytojų ir socialinių tarnybų dėmesį skiriant dažnai girtaujančių tėvų vaikams, stiprinti mokyklos patrauklumą, skatinti pozityvią paauglio socializaciją.

Raktažodžiai: profesinė mokykla, paaugliai, alkoholio vartojimo įpročiai.

V.Kanapeckienė, R.Valintėlienė, J.Kalibatas, M.Septe, T.Septe

Vilniaus ir Ventspilio romų vaikų socialinė aplinka, (26-31).

Santrauka

Romai dėl izoliuoto gyvenimo būdo, ilgalaikių blogų gyvenimo sąlygų, didelio neraštingumo, valstybinės kalbos nemokėjimo, prastos sveikatos yra išskirtinė socialiai pažeidžiama etninė grupė ir Lietuvoje, ir Latvijoje, ir visoje Europoje. Socialinė aplinka yra vienas pagrindinių sveikatos rodiklių, turinčių įtakos vaikų ir paauglių sveikatai. Tyrimo tikslas – nustatyti Vilniaus ir Ventspilio (Latvija) romų bendruomenės vaikų socialinės aplinkos sąlygotus sveikatos rizikos veiksnius ir vaikų sirgimo dažnį. Tyrimo metodai. Atliktas aprašomasis epidemiologinis tyrimas, anonimiškai apklausiant visus sutikusius dalyvauti tyrime romų vaikus iš Vilniaus (59) ir Ventspilio (31) romų mokyklų. Rezultatai palyginti su analogiško tyrimo, atlikto kitose Vilniaus mokyklose, duomenimis. Tyrimo rezultatai. Ir Ventspilio, ir Vilniaus romų vaikų socialinė aplinka labai skurdi – jų būstą dažnai sudarė viena patalpa, šeimos gausios (vid. 4–5 vaikai šeimoje), daugelis tėvų ir motinų nedirbo, pagrindinis pajamų šaltinis – socialinės pašalpos ir kita veikla. Romų vaikų kreipimosi į gydytojus dėl ligos dažnis beveik nesiskyrė nuo kitų Vilniaus mokyklų vaikų – pusė visų tyrime dalyvavusių vaikų per paskutinius metus vidutiniškai 1–3 kartus kreipėsi į gydytojus. Tačiau iš esmės skyrėsi romų ir ne romų tautybės vaikų savo sveikatos vertinimas: daugelis Vilniaus mokyklų vaikų savo sveikatą vertino gerai arba labai gerai, o romų vaikai – blogai arba labai blogai.

Raktažodžiai: romai, vaikų sveikata, socialinė aplinka, sveikatos rizikos veiksniai.

A.Garmienė, N.Žemaitienė, A.Zaborskis

Tėvų ir vaikų konfliktai, jų reikšmė vaiko savijautai šeimoje bei priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimui, (32-36).

Santrauka

Darbo tikslas – įvertinti tėvų ir vaikų konfliktų priežastis bei konfliktiškumo ryšį su vaikų savijauta šeimoje, rūkymu ir alkoholio vartojimu.

Tyrimo medžiaga ir metodai. Šis tyrimas yra vienas iš 1999–2000 m. pradėtos ilgalaikės epidemiologijos studijos etapų. Pradinę tyrimo imtį sudarė šešiamečiai vaikai, lankę 12 atsitiktiniu būdu pasirinktų Kauno miesto ikimokyklinio ugdymo įstaigų. Tęsiant numatytą tyrimų programą, 2003–2004 m. buvo apklausti 369 bendrojo lavinimo mokyklų penktų klasių moksleiviai: 211 (57,2%) berniukų ir 158 (42,8%) mergaitės.

Rezultatai. Kasdieniai tėvų ir vaikų konfliktai dažniausiai kyla dėl to, kad vakare reikia laiku grįžti namo, ruošti namų darbus. Kaip moksleiviai leidžia laiką po pamokų, jų išvaizda, elgesys ar draugai buvo rečiausiai įvardintos kasdienių konfliktų priežastys. Berniukai dažniau nei mergaitės su tėvais pykstasi dėl namų darbų. Penktokai, kurie dažniau pykstasi su tėvais, yra labiau linkę vartoti priklausomybę sukeliančias medžiagas: jie dažniau pabando rūkyti, paragauja alkoholinių gėrimų. Aukštesni konfliktiškumo įverčiai 2,51 karto padidino berniukų galimybę pabandyti rūkyti, 2,23 karto – pabandyti vartoti alko-

holinius gėrimus, 2,84 karto padidino mergaičių galimybę pabandyti vartoti alkoholinius gėrimus.

Išvados. Tėvų ir vaikų konfliktiškumas susijęs su vaikų piktnaudžiavimu priklausomybę sukeliančiomis medžiagomis ankstyvoje paauglystėje: dažniau su tėvais besipykstantys vaikai yra labiau linkę pabandyti rūkyti, paragauti alkoholinių gėrimų, palyginti su rečiau besipykstančiais su tėvais vaikais. Tėvų švietimas apie paauglystės laikotarpio ypatumus, mokymas konstruktyviai spręsti tarp jų ir vaikų iškilusius konfliktus, gali pagerinti vaiko savijautą šeimoje bei sumažinti žalingų įpročių paplitimą tarp paauglių.

Raktažodžiai: tėvai, vaikai, konfliktai, rūkymas, alkoholio vartojimas, savijauta.

J.Jankauskas, J.Kalibatas, N.Jatulienė, S.Poteliūnienė

Universitetinių aukštųjų mokyklų I kurso studentų požiūris į aktyvų gyvenimą, (37-43).

Santrauka

Tyrimu siekiama išaiškinti socialinį ir vertybinį studentų požiūrį į kūno kultūrą. Tikslui pasiekti buvo suformuluoti uždaviniai: 1) išaiškinti studentų požiūrį į sportą kaip į socialinį reiškinį, 2) ištirti studentų požiūrį ir nuostatas į kūno kultūrą, 3) išaiškinti studentų fizinio aktyvumo motyvus, poreikį bei prielaidas fizinei saviugdai, 4) įvertinti pirmojo kurso studentų fizinę sveikatos būklę.

Tyrimas atliktas naudojant parengtą klausimyną, kuriame vyravo uždaro tipo klausimai. Tyrime dalyvavo 15 universitetinio tipo aukštųjų mokyklų. Apklausti 1528 I kurso studentai (893 merginos ir 635 vaikinai). Matematinė statistika atlikta naudojant statistinį paketą STATISTICA. Statistiškai reikšmingam skirtumui nustatyti tarp skirtingų aukštųjų mokyklų studentų, vaikinų ir merginų vertinimų buvo naudojamas Chi kvadrato kriterijus.

Vertinant kūno kultūros vaidmenį paauglystėje, daugelis (62,3%.) studentų suvokia kūno kultūros naudą, padedančią realizuoti savo tikslus studijuojant. 37,7% apklaustųjų studentų nurodė, kad geras fizinis parengtumas padeda siekti geresnių studijų rezultatų, nors 24,6% studentų atrodo, jog geras fizinis parengtumas niekaip nesisieja su sėkmingomis studijomis. Merginų ir vaikinų atsakymai vertinant kūno kultūros vaidmenį iš esmės nesiskyrė. Nustatyta, kad daugelyje aukštųjų mokyklų kasdienė fizinio ugdymo praktika dažniausiai apsiriboja trumpalaikiu, pragmatiniu uždavinių sprendimu, orientuotu ne į vidinius studento asmenybės parametrus, o į išorinius – fizinių galių ugdymą ir funkcinį organizmo pajėgumo didinimą. Iš akiračio išleidžiami pasaulėžiūriniai, psichologiniai ir kiti svarbūs ugdymo parametrai.

Raktažodžiai: studentų kūno kultūra, fizinio aktyvumo motyvacija, fizinė saviugda, kūno kultūros pratybos.

D.Jurgaitienė, R.Pilipavičius, L.Vainoriūtė

Narkotikų vartojimas tarp Klaipėdos profesinio mokymo įstaigų I kurso vaikinų, (44-50).

Santrauka

Per pastaruosius metus atlikta labai nedaug narkotikų paplitimo atokesniuose Lietuvos regionuose tyrimų. Ypač neramina narkotikų plitimas profesinio parengimo mokyklose, į kurias moksleiviai susirenka iš įvairių Lietuvos vietovių.

Šio tyrimo tikslas – įvertinti nelegalių narkotinių medžiagų paplitimą tarp Klaipėdos profesinio mokymo įstaigų vaikinių ir nustatyti šį paplitimą sąlygojančius veiksnius.

Tyrimas atliktas šešiose Klaipėdos profesinio ugdymo mokyklose, apklausus 253 šių mokyklų I kurso moksleivius (vaikinus), kurių amžiaus vidurkis – 17,4 metų. Apklausai panaudota anoniminė anketa, duomenys apdoroti naudojant SPSS programinį paketą.

Nustatyta, kad populiariausias narkotikas tarp moksleivių yra marihuana (hašišas). Šį narkotiką matė 77,0% moksleivių, vartojo 56,1% moksleivių, dalyvavo vakarėlyje, kur daugiau kaip trys jo dalyviai rūkė marihuaną, 68,2% moksleivių. Šiek tiek mažiau moksleivių buvo susidūrę su narkotikais tablečių ar miltelių pavidalu (matė 56,2%, vartojo 14,4%, dalyvavo vakarėlyje, kur daugiau kaip trys jo dalyviai svaiginosi šiais narkotikais, 34,7% tirtų moksleivių). Net 4,2% moksleivių vartojo injekcinius narkotikus. 63,0% respondentų nurodė, kad turi draugų, reguliariai rūkančių marihuaną („žolytę“), 32,5% – draugų, vartojančių narkotikus į vidų (tabletes, miltelius). Profesinių mokyklų moksleiviams dažniausiai narkotikus siūlo diskotekose (tai nurodo 46,2% respondentų), kieme (26,5%), gatvėje (22,7%), bute pas draugus (15,9%), mokykloje (13,6%), bendrabutyje (7,5%).

Nelegalių narkotikų vartojimas statistiškai patikimai siejosi su dažnu lankymusi diskotekose, dalyvavimu draugų susibūrimuose, kur vartojami narkotikai, tolerantišku požiūriu į narkotikus.

Raktažodžiai: profesinio mokymo įstaigų moksleiviai, narkotikų vartojimas, rizikos veiksniai, požiūris į narkotikų vartojimą.

A.Paltanavičienė, D.Zabulytė, J.Kalibatas

Cheminių medžiagų toksiškumo tyrimo metodai ir pagrindinės sąvokos, (51-58).

Santrauka

Straipsnyje pateikiamos pagrindinės bendrosios toksikologijos sąvokos (dozė, poveikio trukmė ir dažnumas, medžiagos patekimo būdai, toksiškumas, dozės – atsako priklausomybė), svarbiausieji cheminės medžiagos toksiškumą lemiantys veiksniai (poveikis chemine medžiaga, veikiama biologinė sistema, medžiagos savybės ir kt.), cheminių medžiagų klasifikavimas pagal pavojingumą sveikatai. Straipsnyje apžvelgiami svarbiausieji 2004–2006 m. Lietuvoje patvirtinti cheminių medžiagų toksiškumo tyrimo metodai, pagrindiniai toksikometrijos parametrai ir medžiagų klasifikavimo įvairovė.

Raktažodžiai: cheminės medžiagos poveikis, toksiškumas, dozės – atsako priklausomybė, toksiškumo tyrimo metodai, klasifikacija.

R.Jankauskas, S.Vainauskas

Mobilaus ryšio telefonų naudotojų sveikatos skundų paplitimas priklausomai nuo mobilaus ryšio naudojimo intensyvumo, (59-64).

Santrauka

Šio darbo tikslas buvo ištirti mobiliųjų telefonų naudojimo intensyvumą ir įvertinti dirbančių mobilaus ryšio naudotojų padidėjusio jautrumo ir sveikatos skundų paplitimą priklausomai nuo naudojimosi mobiliuoju ryšiu intensyvumo. Pagal specialiai parengtą anketą apklausti 1045 asmenys. Nustatyta, kad bendrų sveikatos skundų paplitimas tarp dirbančių mobilaus ryšio naudotojų sudarė 91%, iš jų daugiausia respondentai skundėsi nuovargiu (79%), susikaupimo stoka (65%), atminties silpnėjimu (50%) ir galvos skausmu (46%). Specifinių sveikatos skundų, atsiradusių kalbant mobiliuoju telefonu, paplitimas sudarė 31%, iš jų dažniausiai respondentai nurodė bendrą diskomfortą (18%), šilumą (14%) ir dilgčiojimą ausyje (6%). Specifinių skundų paplitimas buvo didžiausias tarp naudojančių mobilių telefoną daugiau kaip 6 metus ir tarp kalbančių ilgiausiai ir dažniausiai. 2,7% respondentų nustatytas padidėjęs jautrumas mobilaus ryšio poveikiui, patikimai didesnis tarp vadybininkų negu tarp kitų profesijų darbuotojų.

Raktažodžiai: mobilaus ryšio naudotojai, sveikatos skundų paplitimas.

J.Margienė, J.Kalibatas, R.Gurevičius, Š.Genienė

Vidutinė būsimos sveikatos trukmė: Vilniaus rajono modelis, (64-72).

Santrauka

Tyrimo tikslas buvo apskaičiuoti Vilniaus rajone gyvenančių 65 metų ir vyresnių žmonių vidutinės būsimos sveikatos rodiklius (VST): vidutinę sveiko būsimo gyvenimo trukmę (VSGT), vidutinę būsimo gyvenimo trukmę be neįgalumo (VGT be neįgalumo), juos išanalizuoti ir palyginti su analogiškais kitų šalių bei Lietuvos rodikliais. VST apskaičiuota Sullivan'o metodu, besiremiančiu duomenimis apie esamą gyventojų sveikatos būklę ir mirtingumą įvairiose amžiaus grupėse. Tam panaudotos 2000 metų Lietuvos kaimo žmonių išgyvenamumo lentelės pagal amžiaus grupes ir lytį. „Nesveikatos“ paplitimas apskaičiuotas remiantis anketinės apklausos duomenimis. Lietuvoje VSGT skaičiuota vienintelį kartą – 1997 metais. Daugiau panašaus pobūdžio tyrimų (kitų VST rodiklių analizės) Lietuvoje neatlikta.

Nustatyta, kad 2000 metais 65–69 metų vyrų VGT buvo 12,8 metų, iš kurių VSGT 8,5 metų, moterų – 17,2 ir 10,3 metų atitinkamai. Senstant moterų VGT ir VSGT trumpėjo sparčiau. Su amžiumi mažėjo skirtumai tarp lyčių (85 metų ir vyresnių vyrų grupėje VSGT buvo 2,5 iš 5,1 VGT, moterų – 1,8 iš 5). VSGT vyrų populiacijoje atitinkamo amžiaus grupėje sudarė didesnę jų būsimo gyvenimo dalį: 65–69 metų vyrų – 66,5%, moterų – 59,7% (85 ir vyresnių vyrų – 50%, moterų – 41% bendro VGT). VGT be neįgalumo buvo trumpesnė už VSGT visose amžiaus grupėse ir sudarė mažesnę dalį bendros

VGT negu VSGT. Neįgalumo paplitimas didėjo su amžiumi ir dažnesnis tarp moterų. Nors moterys gyveno vidutiniškai ilgiau už vyrus, bet daugiau metų (ypač senatvėje) jos praleido su neįgalumu, jausdamosios nesveikos. Tyrimas parodė VSGT skirtumų tarp socialinių ir ekonominių grupių: išsilavinusių asmenų VSGT buvo ilgesnė už neturinčių išsilavinimo; didesnes pajamas turinčių respondentų VSGT buvo ilgesnė už gaunančių mažas pajamas. VST rodikliai, jų pokyčių analizė turėtų būti naudojama populiacijos sveikatos būklės ir gyvenimo kokybės stebėjimui, taip pat sprendžiant praktines sveikatos gerinimo problemas.

Raktažodžiai: demografinis senėjimas, vidutinė būsimo gyvenimo trukmė, vidutinė, būsimos sveikatos trukmė (VST), vidutinė sveiko būsimo gyvenimo trukmė (VSGT), VGT be neįgalumo.

R.Proškuvienė, V.Zlatkuvienė, M.Černiauskiene

Studentų – būsimų pedagogų gyvensena ir požiūris į sveikatą, (73-78).

Santrauka

Gyvensena – vienas svarbiausių veiksnių, nuo kurių priklauso žmogaus sveikata. Įvairiose šalyse atlikti tyrimai rodo, kad daug studentų gyvena nesveikai ir rizikingai: mažai juda, nesveikai maitinasi, turi žalingų įpročių. Straipsnyje pateikiami 2005 metais atlikto tyrimo, kurio tikslas buvo įvertinti Vilniaus pedagoginio universiteto pirmo kurso studentų – būsimų pedagogų gyvenseną ir požiūrį į sveikatą, duomenys. Tyrime dalyvavo 1152 VPU įvairių fakultetų pirmakursiai. Anoniminės apklausos būdu aiškintasi jų gyvensenos veiksniai – mityba, judėjimo aktyvumas, žalingi įpročiai, dienvartė, taip pat vertinti nusiskundimai sveikata, žinių apie sveikatą ir sveiką gyvenseną lygis ir šaltiniai. Tyrimu nustatyta, kad beveik 2/3 tirtų studentų stengiasi gyventi sveikai, tačiau nemaža jų dalis neturi išsiugdę sveikatai naudingų įpročių: nesilaiko mitybos režimo, dažnai valgo menkos biologinės vertės produktų, per mažai juda, nesilaiko dienos režimo. Savo mitybą sveika laiko tik penktadalis tiriamųjų. 72,1% teigia, kad jų judėjimo aktyvumas yra nepakankamas. Tarp studentų paplitę žalingi įpročiai: rūko 37,4%, daug kartų nuo alkoholio buvo apsvaigę 31,2%, nelegaliuosius narkotikus buvo vartoję 18,0% studentų. Nustatyta, kad moterų gyvensena sveikesnė, jos kritiškiau vertina daugelį gyvenimosios aspektų. Didžioji dalis studentų savo sveikatą vertino gerai ir labai gerai, tačiau apklausa atskleidė daug nusiskundimų sveikata. Daugiau nusiskundimų turėjo moterys. Vyrų dažniau skundėsi tik padidėjusiu kraujospūdžiu. Beveik pusės moterų ir trečdalis vyrų sutrikęs regėjimas, trečdaliui tiriamųjų diagnozuota netaisyklinga laikysena. Gauti duomenys rodo, kad sveikatos stiprinimas koreguojant gyvenseną yra aktualus ne tik bendrojo lavinimo, bet ir aukštosiose mokyklose.

Raktažodžiai: studentai, gyvensena, sveikata.

Ž.Gudlevičienė, J.Mozuraitienė

Žmogaus papilomos viruso infekcija bei galvos ir kaklo navikai, (79-83).

Santrauka

Pasaulyje kasmet diagnozuojama apie 620 000 galvos ir kaklo navikų. Jie užima šeštą vietą sergamumo piktybiniais navikais besivystančių šalių struktūroje ir aštuntą – ekonomiškai stipriose šalyse. Dažniausiai šie navikai diagnozuojami jau vėlyvų stadijų, nes iki tol jie nesukelia skausmo. Todėl ieškoma naujų būdų, kaip pagerinti šių navikų ankstyvą diagnostiką. Vienas pagrindinių šių navikų rizikos veiksnių yra rūkymas, antras pagal reikšmingumą – alkoholio vartojimas. Epidemiologiniai ir vėžio molekulinės biologijos tyrimai parodė, kad viršutinių kvėpavimo takų bei žmogaus papilomos viruso (ŽPV) infekcija skatina galvos ir kaklo kancerogenezę. Gleivinių ŽPV, kurių aptinkama gimdos kaklelio gleivinėje, infekuoja ir viršutinius kvėpavimo takus. Lietuvoje šiuo metu daugiausia duomenų yra apie ŽPV ir kitų rizikos veiksnių vaidmenį formuojantis ikivėžiniams gimdos kaklelio pokyčiams bei vėžiui. Nedaug darbų atlikta tyrinėjant ŽPV įtaką formuojantis kitų lokalizacijų pažeidimams ar navikams. Būtina atlikti plačius epidemiologinius ir molekulinės biologijos tyrimus, norint nustatyti ŽPV sąsajas su kitais vėžio rizikos veiksniais formuojantis galvos ir kaklo navikams. Tai padėtų atsakyti į aktualius klausimus, ar reikalingas ŽPV testas atrenkant asmenis su padidėjusia galvos ir kaklo navikų rizika (alkoholio vartotojai, rūkantys), koks reikalingas gydymas asmenims su persistuojančia ŽPV infekcija, ar turi skirtis onkologinių pacientų gydymas, kurie yra ŽPV teigiami ir ŽPV neigiami (galimas profilaktinės ir gydomosios ŽPV vakcinės diegimas).

Raktažodžiai: ŽPV, galvos ir kaklo navikai, vėžio rizikos veiksniai, ŽPV vakcinės.

B.Pajarskienė, J.Mackevičiūtė

Bauginimai darbe vienoje viešojo administravimo įstaigoje, (84-89).

Santrauka

Straipsnyje pateikiami 2004 metais atlikto bauginimo darbe tyrimo, kurio tikslas buvo įvertinti bauginimų dažnumą vienoje viešojo administravimo įstaigoje ir nustatyti bauginimo darbe aukas, duomenys. Tyrime dalyvavo 353 įstaigos darbuotojai.

Tyrimo dalyviai atsakė į anketos klausimus apie bauginimus darbe per 12 mėnesių, bauginimų dažnumą, bauginusius asmenis ir priežastis, kodėl niekam nepranešė apie patirtus bauginimus.

Analizė atlikta statistiniu paketu Epi Info 2002. Apskaičiuoti bauginimo darbe rodikliai.

Tyrimu nustatėme, kad bauginimus darbe patyrė 68% tyrime dalyvavusių darbuotojų. Taip pat nustatėme, kad dažniau darbe buvo bauginami mažiau išsilavinę vyrai (91%), vadovės (89%), vyresnės negu 39 metų (80%) ir 6–10 metų įstaigoje dirbančios (80%) moterys. 76,3% darbuotojų bauginimus patyrė daugiau nei vieną kartą. Nustatyta, kad darbuotojai dažniausiai tapdavo vadovų bauginimo aukomis nepriklausomai nuo lyties, užimamų pareigų ar darbo trukmės įstaigoje.

Raktažodžiai: psichologinis smurtas darbe, bauginimai darbe, bauginimų aukos.

**J.Kalibatas, D.Zabulytė, S.Uleckienė, V.Šimkevičienė, M.Babenskienė,
K.Zamkauskas**

Eksperimentinių tyrimų su gyvūnais aktualijos, (90-92).

Santrauka

Eksperimentiniai medicinos, biologijos, veterinarijos, žemės ūkio mokslų ir kitų sričių tyrimai su gyvūnais atliekami jau daugiau kaip 100 metų. Naudojant gyvūnų modelį – gyvą organizmą – tyrinėjami normalūs biologiniai procesai, spontaniniai arba įvairių veiksnių sukelti patologiniai procesai. Dažniausiai naudojami laboratoriniai graužikai. Gyvūnų panaudojimas moksliniams tyrimams įvairiose šalyse nevienodas; etikos problemos sprendžiamos ne tik atliekant tyrimus su žmonėmis, bet ir eksperimentuojant su gyvūnais.

Raktažodžiai: laboratoriniai gyvūnai, statistiniai duomenys, gyvūnų panaudojimas eksperimentiniuose tyrimuose.